

Конспект лекцій зі статистичної фізики

Андрій Жугаєвич (zhugayevych@iop.kiev.ua)

6 березня 2011 р.

Передмова	2
I Термодинаміка	3
1 Аксіоматика і обґрунтування термодинаміки	3
1.1 Аксіоматична побудова термодинаміки	3
1.2 Вивід законів термодинаміки зі статистичної фізики	4
2 Рівноважна термодинаміка	6
2.1 Основні термодинамічні величини	6
2.2 Реальні термодинамічні системи	7
2.3 Інші питання рівноважної термодинаміки	8
3 Нерівноважна термодинаміка	9
3.1 Закон зростання ентропії	9
3.2 Нерівноважні процеси	10
3.3 Термодинамічна теорія флуктуацій	10
II Принципи статистичної фізики	12
4 Обґрунтування статистичної фізики	12
4.1 Ергодичність	12
4.2 Вивід мікроканонічного розподілу	13
4.3 Перемішування	13
4.4 Вивід канонічного розподілу	14
5 Принципи статистичної фізики	15
5.1 Рівноважні розподіли	15
5.2 Принцип тотожності частинок. Парадокс Гіббса	17
III Моделі без взаємодії	18
6 Ансамбль конфігураційно ізольованих систем	18
7 Ідеальний класичний газ	20
8 Ідеальний квантовий газ	21
IV Ефекти взаємодії	26
9 Граткові моделі	26
10 Віріальний розклад	26
11 Фазові переходи	26
V Нерівноважна статистична фізика	27
12 Кінетичні явища	27
12.1 Кінетичне рівняння Паулі	27
12.2 Дифузія і процеси переносу	27
12.3 Кінетичне рівняння Больцмана	27
13 Теорія лінійного відгуку	27
13.1 Лінійний відгук термодинамічної системи	27
13.2 Властивості причинних функцій впливу	27
13.3 Флуктуаційно-дисипативна теорема	28
Література	29
Література	29

Задачі до курсу статистичної фізики

Андрій Жугаєвич (zhugayevych@univ.kiev.ua)

6 березня 2011 р.

1	Аксіоматика і обґрунтування термодинаміки	1
2	Рівноважна термодинаміка	1
3	Нерівноважна термодинаміка	2
4	Обґрунтування статистичної фізики	2
5	Принципи статистичної фізики	3
6	Ансамбль конфігураційно ізольованих систем	3
7	Ідеальний класичний газ	4
8	Ідеальний квантовий газ	5
12	Кінетичні явища	6
	Література	6
	Розв'язки	8

§1. Аксіоматика і обґрунтування термодинаміки

- (20) Показати, що з оборотності адіабатичних процесів в термічно однорідній системі випливає, що $\delta Q = T dS$.
- (10) Показати, що для термічно неоднорідної системи адіабатичні процеси загалом необоротні, розглянувши приклад ідеального газу, розділеного на дві частини адіабатичною жорсткою перегородкою. Зафіксувавши об'єм V_2 , розглянути круговий адіабатичний процес, при якому по чергові фіксується T_1 і V_1 .
- (5) Показати, що для термічно неоднорідної системи не існує функції стану σ такої, що $\delta Q = \lambda d\sigma$, розглянувши приклад газу, розділеного на дві частини адіабатичною жорсткою перегородкою, у змінних T_1, S_1, T_2, S_2 .
- (5) Показати, що адіабатична недосяжність нуля температури еквівалентна тому, що $S(T=0)$ не залежить ні від яких термодинамічних величин за умови, що вона скінченна.
- (5) Показати, що з рівності $S(T=0)=0$ випливає, що всі теплоємності C_x і термічні коефіцієнти $(\partial x/\partial T)_X$, де x, X – пара спряжених термодинамічних величин, прямують до нуля при $T \rightarrow 0$.

§2. Рівноважна термодинаміка

*Тотожності

- (3) Довести формули: а) $\left(\frac{\partial x}{\partial y}\right)_z \left(\frac{\partial y}{\partial x}\right)_z = 1$; б) $\left(\frac{\partial x}{\partial y}\right)_z \left(\frac{\partial y}{\partial z}\right)_x \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)_y = -1$.
- (3) Записати $C_p - C_V$ у змінних: а) (T, V) ; б) (T, p) ; в) (T, V, μ) .
- (3) Записати $(\partial T/\partial p)_H$ у змінних (T, V) .
- (3-5) Довести тотожності: а) $n = (\partial p/\partial \mu)_T$; б) $E = -T^2(\partial[F/T]/\partial T)_V$; в) $C_V = (\partial E/\partial T)_V$; г) $C_p = (\partial H/\partial T)_p$; д) $C_p/C_V = (\partial V/\partial p)_T/(\partial V/\partial p)_S$; е) $C_p - C_V = (\partial p/\partial T)_V[V - (\partial H/\partial p)_T]$; є) $(\partial N/\partial \mu)_{T,V} = -N^2/V^2(\partial V/\partial p)_T$.
- (5) Відомо, що вода в інтервалі температур від 0 до 4 °C стискається при нагріванні. Показати, що в цьому ж температурному інтервалі вода охолоджується при адіабатичному стисненні. (Г93)

*Диференціювання

- (10) Довести, що рівняння політропи $C_V = C$ є розв'язком рівняння $dT/dV = T(\partial p/\partial T)_V/(C - C_V)$. Знайти таким чином рівняння політропи газу ван-дер-Ваальса.
- (5-8) Знайти p, S, E, C_V і $C_p - C_V$ для системи, вільна енергія якої $F(T, V)$ дорівнює: а) $NT \ln \frac{n}{T}$; б) $N \left(T \ln \frac{n}{T(1-bn)} - an \right)$; в) $NT \ln \frac{An}{T^{3/2}}$.
- (5) Знайти T, p, C_V і $C_p - C_V$, якщо $S(E, V) = N \ln(E/V)$.